

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 9: Niels Klim

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 9: Niels Klim", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 9: Niels Klim*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 93. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holberg09-shoot-idm139856962958032.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 9: Niels Klim

OTTENDE KAPITEL Om Akademierne i *Potu*.

Dette Fyrstendom har tre Akademier, af hvilke det første er i *Potu*, det andet i *Keba*, og det tredje i *Nahami*. De Videnskaber, som læres der, ere Historien, Oekonomien, Mathematiken og Lovkyndigheden. Da deres Theologie er saa kort, at den næsten kunde skrives på to Sider, og indeholder ikke andre Lærdomme, end at vi skal elske og ære Gud, alle Tings Skaber og Bestyrer, som i det andet Liv vil belønne os for vor Dyd, og straffe os for vore Laster, saa er den ikke nogen akademisk Videnskab, og kan ikke være det, da det strængelig er forbudet i Loven at disputere om Guds Væsen og Egenskaber. Medicinen regnes heller ikke iblandt de akademiske Videnskaber; thi da Træerne leve ordentlig, veed man næsten intet af indvortes Sygdomme. Jeg vil ikke tale om Metaphysiken og de transcendentalske Videnskaber, da jeg nylig har sagt, at de, som disputere om det guddommelige Væsen, Englenes Egenskaber og Sielenes Natur, blive aareladte, og bragte til Hospitalet eller Tugthuset.

De akademiske Øvelser ere følgende: I de første Aar maa de unge Studerende opløse mørke og vanskelige Spørgsmaal. Disse forelægges dem paa visse Tider, og der sættes en Belønning for den, som opløser dem paa den beste og rigtigste Maade. Derved opdage Videnskabernes Bestyrere enhvers sande Fremgang, og i hvad Fag han har sin Styrke. Ingen lægger sig efter meer end een Videnskab, thi Polyhistorie anseer man her som Beviis paa et flygtigt og ustadigt Hoved. Da altsaa Studeringerne ikke ere meget vidtløftige, læres de i kort Tid til Fuldkommenhed. Lærerne selv maa hvert Aar aflægge Prøver paa deres 94 Lærdom. Den philosophiske Lærer maa opløse et Problem i Moralen; den historiske udarbejder et Stykke i Historien; Lærerne i Oekonomien og Mathematiken maa forbedre deres Videnskaber ved een eller anden nye Opdagelse; de Lovkyndige udarbejde smukke og passende Taler, og disse ere de eeneste, som maa øve sig i Talekonsten, da disse Øvelser egentlig allene kunne nytte dem, som føre Sager for Retten. Jeg fortalte dem, at alle akademiske Prøver hos os bleve aflagte i Talekonsten; men de misbilligede denne Indretning, og sagde, at, dersom alle Haandværksfolk skulle sye Skoe til Mesterstykke, vilde de fleestes Arbeide blive meget slet, og Skomagerne allene vinde Prisen. Jeg nævnede blot Talekonsten; thi Disputatser torde jeg ikke tale noget om, da Indbyggerne her regne disse blandt Gøglespil. Deres offentlige Lærere foredrage ikke de nyttige Sandheder paa saa stræng og bydende en Maade, som Philosopherne hos os; men de blande smukke og behagelige Fortællinger imellem de alvorlige Læreregler, saa at man hører dem med Fornøielse.

Den Alvorlighed og Anstand, hvormed alle akademiske Handlinger og Forfremmelser her foretages, er ganske beundringsværdig. Man tager sig meget nøie i Agt for, at der ikke skal forekomme noget i de akademiske Handlinger, der kan opvække Latter, og holder for, at disse Ceremonier maa være forskellige fra Farcer, at ikke Videnskaberne for slige usøimelige Skikkelers Skyld skulde blive foragtede. Jeg torde derfor ikke tale om de Ceremonier, som bruges ved Graders og Værdigheders Uddeeling paa vore Akademier; det som mødte mig i *Keba*, da jeg beskrev vore Doctorpromotioner, var desuden nok for mig, til aldrig meer at røre ved den Materie.

Foruden disse Akademier er der i enhver Bye store Seminarier eller Gymnasier, hvor man gjør sig Umag for at lære at kiende de Unges Anlæg, og til hvilket Fag af Videnskaberne enhver best er skikket. Da jeg blev underviist paa Seminariet i *Keba*, havde den ypperste Præst fire Sønner, som der lærte Krigskonsten. Fire andre, hvis 95 Fader var Raadsherre, lærte Haandværker, og to Jomfruer bleve underviiste i Søevæsenet; thi der sees allene paa Lærlingernes Naturgaver, og slet ikke paa deres Stand eller Kiøn. Naar deres Anlæg nøie er prøvet, give Forstanderne for Seminarierne hver af dem et Vidnesbyrd med den Upartiskhed, som jeg ovenfor har meldt. Disse Vidnesbyrd anseer man her for meget paalidelige, endskiønt jeg var af en anden Meening, da jeg fik mit Vidnesbyrd fra Seminariet i *Keba*, hvilket forekom mig høist urimeligt og ubilligt.

Det tillades ingen her at skrive Bøger førend han har fyldt sit tredivte Aar, og er af Videnskabernes Bestyrere erklæret duelig dertil. Derfor komme her ikkun faa, men lærde og vel udarbejdede Skriverter for Lyset. Jeg tog mig altsaa vel i Agt, ikke at sige til nogen, at jeg, før min mandlige Alder, havde skrevet fem eller sex lærde Afhandlinger, at jeg ikke skulde blive til Latter.

Dette maa være nok om denne Nations Karakter, Religion, Statskonst og Videnskaber. Imidlertid kan jeg ikke undlade at føie hertil endnu nogle andre særegne Ting, som forekom mig meget mærkværdige.

Naar et Træ udfordrer et andet, mister Udfordreren for bestandig sin Ret til at bruge Vaaben, og fordømmes til at leve under Formynderskab, som et Barn, fordi han ikke kan styre sine Sindslidelser. Hos os derimod ansees Udfordringer som Beviser paa Heltmod, især i vort Norden, hvorfra denne slemme Skik har sin Oprindelse; thi Grækerne, Romerne og andre gamle Nationer vidste intet af Udfordringer.

I den Potuanske Rettergang har jeg mærket den Besynderlighed, at deres Navne, som føre Proces, blive Dommerne en Hemmelighed, og Processerne afgjøres ikke paa det Sted, hvor Striden er begyndt, men

bedømmes i langt fraliggende Provindser. Grunden til denne underlige Skik er, at da de fleeste Dommere, som Erfarenhed lærer, tage Stikpenge, eller paa anden Maade forsee sig af Partiskhed, betages dem disse Fristelser, naar de hverken kiende

96

97

Anklageren, eller den Skyldige, eller de Godser, Eiendomme og Ting, hvorom Processen føres. Begge Parters Beviser sendes allene til en, efter Fyrstens Godtbefindende, vilkaarlig nedsat Ret, med nogle tilføjede Anmærkninger, for Exempel: om A, som er i Besiddelse, bør indrømme B Eiendommen, efter hans Fordring og Klage. Jeg vilde ønske, at denne Skik var indført hos os, da vi saa ofte erfare hvad Virkning Partiskhed og andre Fristelser have paa Dommernes Gemytter.

Retfærdigheden udøves her uden Persons Anseelse. Dog maa Fyrsterne selv ikke fordres for Retterne; men saasomt de ere døde, blive de stillede til Doms af offentlige Anklagere, eller Folkets Advokater. Den afdøde Fyrstes Handlinger blive nu undersøgte i en talrig Raadsforsamling; endelig afsiges Dommen ved visse Karakterer, som tilkiendes ham efter hans Fortienesters Beskaffenhed. Disse ere: *Roesværdig, ikke ganske uroesværdig, got, ikke slet, taalelig, middelmaadig*. En Herold udraaber et af disse Ord offentlig blandt Folket, og siden sættes det som Gravskrivt over den Afdøde. Potuanerne give følgende Grund til denne Skik: Man kan ikke fordre den levende Fyrste for Retten, uden Oprør og Urolighed; thi saa længe han lever, skyldes Undersaatterne ham en blind Lydighed og bestandig Ærefrygt, hvorved Staten best vedligeholdes; men naar Fyrsten dør, opløses Baandet imellem ham og Undersaatterne, følgelig kunne disse nu, som frie, søge ham for Retten. Ved denne nyttige, skjønt besynderlige Indretning, sørges for Fyrstens Sikkerhed, den øverste Magt taber intet af sin Majestæt, og dog vedligeholdes tillige Statens Beste. Thi skjønt disse Karakterer ikkun tillægges de Døde, opmuntre de dog bestandig de Levende til Dyder. Man seer af den Potuanske Historie, at der i hele fire hundrede Aar ikke have været flere end to Fyrster, som fik den allerringeste Karakter, *maadelig*. De øvrige have næsten alle faaet *roesværdig*, eller *ikke uroesværdig*, hvilket deres Gravminder vise, som den alting fortærende Tid ikke endnu har ødelagt. Karakteren *maadelig*, 98 som paa det Potuanske Sprog hedder *rip-fac-si*, foraarsager saa stor Sorg i den fyrstelige Familie, at den Afdødes Tronfølger og alle hans Slægtninge bære Sørgeklæder hele sex Maaneder derefter. De følgende Fyrster vise ingen Fortrydelse mod Dommerne for slige fornærmelige Domme, men ansee dem som Opmuntringer til at handle vel, og ved Klogskab, Retfærdighed og Billighed at udslætte den Skamplet, som det fyrstelige Huus har paadraget sig.

Aarsagen, hvi den eene af disse Fyrster fik den sletteste Karakter, var denne: Uagtet Potuanerne ere meget øvede i Krigssager, og, naar de angribes, slaae tapperligen fra sig, paaføre de dog aldrig selv nogen Krig. Af denne Aarsag blive de gjerne Meglere imellem andre krigende Nationer, og adskillige Folkeslag paa denne Klode have frivilligen underkastet sig et saa retfærdigt og fredeligt Folks Herredømme. Men Fyrsten *Mikleta*, dreven af en utidig Lyst til at udvide sit Riges Grændser, angreb Naboerigerne, og undertvang dem aldeles i kort Tid. Saa meget, som Potu vandt ved denne sin Magts Forøgelse, saa meget tabte det igien, ved at forvandle sine Naboers Venskab til Skræk og Misundelse. Den udmærkede Agtelse for Retfærdighed og Billighed, som Staten hidindtil havde skyldt sin Tilvegt og Blomstren, begyndte fra denne Tid af at tabe sig. Saasomt altsaa Fyrsten var død, viiste Potuanerne deres Fortrydelse, ved at sætte denne Plet paa hans Minde, for at vinde de andre Nationers Velvillighed tilbage. Hvori den anden Fyrstes Forseelse har bestaaet, kunde jeg ikke komme efter.

Kun de, som have opnaaet den tredie Alder, blive offentlige Lærere. For at forklare dette nøiere, maa man mærke, at Træernes Liv inddeles i tre Aldere. Den første er for dem, som oplæres i Statsbestyrelsen; i den anden udøve de hvad de have lært i den første, og i den tredie Alder undervise de andre, naar de med Berømmelse have nedlagt deres Embeder. Af denne Aarsag faaer ingen Tilladelse til at lære offentligen, med mindre han er bleven 99 gammel i Statens Tieneste, da man holder for, at ingen kan give grundige Forskrivter, som ikke har hentet sin Kundskab af Erfaringen.

Dersom een, der er berygtet for slette Sæder, giver Staten et godt og nyttigt Raad, forties hans Navn, at det værdige Forslag ikke skal tabe ved dens Uværdighed, der gjorde det, og Forslaget bekiendtgøres under en bedre Mands Navn.

I Henseende til Religionen, har jeg allerede meldt, at det var forbudt at disputere om dens Grundlærdomme, men i Særdeleshed om Guds Væsen og Egenskaber; derimod staaer det enhver frit at sige sin Meening om andre Ting, og underkaste den Publicums Overveielse. Potuanerne sagde, at slige Trætter kunde lignes ved Storme, som nedslaae Træer og Tage, men tillige rense Luften, og hindre, at den ikke ved for megen Roelighed fordærvs. De have ikke mange Festsdage, fordi de give Anledning til dorsk Lediggang, og Potuanerne troe, at den sande Gudsdyrkelse bestaaer ikke mindre i nyttigt Arbeide, end i Bøn og Paakaldelse.

Poesien dyrkes ikke med megen Varme, endskjønt man i dette Fyrstendom finder hist og her nogle Poeter; men den underjordiske Poesie skilles allene ved en høiere Stil fra Prosa. De udloee det derfor, som

Børnespil, hvad jeg fortalte dem om vores Stavelsemaal og Tonefald.

Iblandt de Potuanske Lærere gives nogle, som kaldes Professorer i den gode Smag. Disse sørge for, at Ungdommens Tænkraft ikke skal beskæftiges med Ubetydeligheder og Smaating; at alt for platte og pøbelagtige Skrivter, hvis Læsning fordærver Smagen, ikke skulle komme for Lyset; og at af Bøger, som skulle trykkes, de Ting blive udslettede, som stride mod sund Sands. Blot til denne Ende har man Bogcensur. Ganske anderledes er det oppe paa vor Klode, hvor de beste Skrivter blot af den Aarsag, at de enten vige af fra en herskende Meening, eller fra en engang indført Talebrug, eller fordi de med Vittighed og Aabenhertighed giennemhegle Menneskenes 100 Daarligheder, ofte undertrykkes af Censorerne, hvorved Videnskaberne naturligviis qvæles, og sunde og gode Skrivter ikke kunne komme for Dagen. Men da Handelen er fri imellem Potuanerne og Naboefolkene, snige sig blandt andre Varer ofte platte og pøbelagtige Bøger ind i Landet. Til den Ende har man ansat visse Dommere, som Tid efter anden besøge Bogsamlingerne. Disse kaldes *Syla-Makatti*, det er: Bibliotek-Rensere. Thi ligesom der i vor Verden er en vis Art Mennesker, som aarligen feie Skorsteene og Kakkellovne, saaledes skille disse Dommere, ved at giennemsee Bogladerne, omhyggeligen det slette fra det gode, og kaste alle gemeene Bøger, som kunne fordærve Smagen, i Kloakerne. Hille mænd! tænkte jeg ved mig selv, hvilken Ødelæggelse vilde der skee blandt Bøgerne paa vor Klode, dersom denne Indretning der blev indført!

Intet fortiener meere Berømmelse, end den Omhue, hvormed man sørger for, af de Unges Naturgaver at udgrandske hvad Bane enhver i sit Liv er best skicket til at betræde. Thi ligesom den ringeste falske Tone mærkes af et musikalsk Øre, saaledes vide de Dommere, der ere satte til at prøve de Unges Anlæg, af Smaating at kiende de større, og af Øiesynet, af Øienbrynenes Spiilning eller Sammentrækning, af deres sørgmodige eller glade Ansigt, af deres Latter, af deres Udtale, af deres Taushed, og andre lignende Ting, at dømme, hvortil enhver er best oplagt, og hvad der strider mod hans Natur.

Men nu til mig selv igien. Jeg havde kun liden For-nøielse af at omgaaes disse urimelige Træer, som bestandig foragtede og beloe mig, for den alt for hurtige Fattkraft, de nu engang havde tillagt mig. Jeg ærgrede mig meget over de Øgenavne, man derfor gav mig. Man kaldte mig, for Exempel *Skabba*, som betyder en utidig og umoden Person. Men hvad jeg især græmmede mig over, var, at min Vaskerkone ikke tog i Betænkning at give mig samme forhadte Titel, uagtet hun var et gemeent, fattigt og elendigt Lindetræe.